

Pääjohtaja Erkki Liikanen: Kirja-arvostelu – Jean Tirole, Economics for the Common Good, Princeton University Press 2017

Pääjohtaja Erkki Liikanen
Suomen Pankki
Kirja-arvostelu julkaistu Helsingin Sanomissa 4.1.2018

Kirja-arvostelu – Jean Tirole, Economics for the Common Good, Princeton University Press 2017

Arvostettu tutkija Jean Tirole sai taloustieteen Nobeliksi kutsutun Ruotsin keskuspankin taloustieteen palkinnon vuonna 2014. Hän on kertonut palkinnon muuttaneen elämän yhdessä suhteessa. Siihen saakka Tirole oli osallistunut keskusteluun tutkijoiden ja päätöksentekijöiden kanssa, mutta yhtäkkiä hän törmäsi kadulla ihmisiin, jotka halusivat tietää, mitä on taloustutkimus ja miten se voi edistää hyvinvointia. Ihmiset kysyivät, voiko taloustiede löytää ratkaisua aikamme suuriin ongelmiin?

Tämä haastoi Tirolen tulemaan ulos tutkijan kammiosta ja kirjoittamaan kirjaa siitä, miten taloustieteellinen tutkimus voi auttaa suurten ongelmien ratkaisemisessa ja maailman ymmärtämisessä. Tuloksena on teos, jossa hän selkokielellä käy läpi monia kysymyksiä ja kertoo, mitä taloustiede niihin sanoo.

Tirole omaa tehtävään harvinaiset edellytykset. Yhtäältä hänen tuotantonsa on poikkeuksellisen laaja, toisaalta hän on henkilönä vaatimaton ja antaa arvon myös muiden työlle. Kirjassa on sivuja yli 500, mutta jokainen sen 17 luvusta voidaan lukea erikseenkin.

Jean Tirole korostaa, ettei taloustiede ole päämäärien vaan välineiden tiedettä. Yhteiskunnan yhteiset tavoitteet nojaavat paljossa arvoihin. Siksi tavoitteiden määrittelyyn saadaan mandaatti demokraattisissa vaaleissa. Taloustiede voi puolestaan antaa panokseksensa silloin, kun mietitään, millä välineillä tavoitteet voidaan saavuttaa vähimmin kustannuksin. Taloustutkimus voi auttaa myös merkittävästi, kun se tuo monimuotoisten talousongelmien analyysillä pohjaa päätöksentekoon.

Mikä on markkinoiden rooli taloustieteilijälle? Tirole korostaa, että markkinat ovat väline, eivät päämäärä itsessään. Hän kuvaa tilanteita, joissa markkinat eivät voi toimia onnistuneesti. Näin käy, jos ostajalla ei ole riittävästi tietoa tuotteesta, kuluttaja ajattelee vain hetkellistä etuaan tai tekee päätöksiä, jonka kustannukset ylittävät hänen maksukykynsä. Markkinahäiriö syntyy myös, jos jollakin toimijalla on liian suuri markkinavoima. Markkinat hyvin toimiessaan lisäävät tehokkuutta, mutta ei ole syytä olettaa, että ne turvaisivat oikeudenmukaisuuden.

Tarvitaankin sekä valtio että markkinat. Ne ovat toisiaan täydentäviä, eivät korvaavia. Valtio ei voi taata kunnollista elämää ilman markkinoita. Markkinat tarvitsevat valtiota turvaamaan, että oikeusjärjestelmä toimii ja että markkinoiden epätäydellisyyteen ja niiden epäonnistumisiin puututaan.

Kilpailun lisääminen viranomaisten päätöksin on tuottanut huomattavia etuja kuluttajille. Yksi esimerkki: Euroopan komissiossa nojasimme Jean Tirolen tutkimustyöhön ja asiantuntemukseen, kun telekommunikaation tilaajayhteydet koteihin vapautettiin vuonna

2000 kilpailuun. Sen seurauksena laajakaistayhteyksien hinnat alenivat nopeasti ja laajakaista levisi lähes kaikkiin kotitalouksiin. Se oli tärkeä askel tietoyhteiskunnan kehityksessä.

Kirja kuvaa myös taloustieteen viimeisiä edistysaskeleita, jotka liittyvät informaatioteoriaan ja peliteoriaan. Bengt Holmström on julkaissut Jean Tirolen kanssa useita tunnettuja artikkeleita ja sai Nobelin palkinnon vuonna 2016 saavutuksistaan informaatiotaloustieteen alalla.

Tirole kirjoittaa paljon kannustimista. Niillä vaikutetaan ihmisten ja yritysten käyttäytymiseen. Mutta aina ei taloudellinen kannustin toimi halutusti. Hän ottaa esimerkiksi verenluovutuksen. Kun siitä ryhdyttiin maksamaan palkkioita, luovuttajien määrä romahti. Luovuttajat eivät toimineet rahan, vaan yhteisen hyvän vuoksi.

Jean Tirolen Taloustiede yhteiseksi hyväksi on vuoden tärkeimpiä talouskirjoja, ellei tärkein. Se on arvokas päättäjille, koska kirja osoittaa, että taloustiede on tuottanut monia välineitä, joita voi käyttää mahdollisimman hyvien ratkaisujen löytämiseksi. Se on myös tärkeä viesti ekonomisteille siitä, että he antaisivat tärkeän panoksen yhteiskunnalliseen keskusteluun tuomalla sinne taloustieteellisen tutkimuskirjallisuuden tulokset. Ekonomistilla voi olla arvojen suhteen myös oma yksityinen kantansa, mutta yhteiskunnan arvoihin perustuvat tavoitteet määrittellään vaaleissa mandaatin saaneiden toimesta.